

Model kotača iz Miklinovca kod Koprivnice

U travnju i svibnju 1985. godine kopani su rovovi za dionicu trase plinovoda Miklinovec-Jagnjedovac, koja je kretala od plinske stanice u Miklinovcu (istočno predgrađe Koprivnice, smješteno uz cestu prema Bregima, nekada samostalno naselje) prema jugozapadu do Jagnjedovca na obroncima Bilogore. Iskope smo kontrolirali koliko su nam vremenske mogućnosti i ostali poslovi dopuštali, a rezultati još nisu publicirani.¹ Na početnom dijelu trase, gdje se spajaju njive Donašćice i Cerine (zbog čisto praktičnih razloga, tj. kompleksa nalazišta Cerine na sjevernom dijelu grada, iza Danice, odlučili smo se za naziv Donašćice), uočili smo već pri početku radova, za koje smo slučajno saznali, veću količinu keramike, koja je u površinskom sloju pokazivala karakteristike prethistorijskih razdoblja i srednjeg vijeka. I na oranicama, dijelovima gdje je plug dublje orao, konstatirali smo obrise većih ili manjih jama te ognjišta, a u rovovima iskopanima za polaganje cijevi (gdje je posao užurbano napredovao, cijevi brzo postavljane, zatrpavane, a voda i blato ometali kontrolu) uočili smo deset jamskih objekata različitih dimenzija, koji su svi odreda ukopani iz sloja recentnog humusa (20-30 cm ispod površine sadašnjih oranica). Nadmorska visina ovoga dijela terena je cca 136 m, a prema jugu slijedili smo ovaj lokalitet u iskopima cca 500 m. Nažalost, nalaza ima malo, a prethistorijski pripadaju, sudeći prema karakterističnim detaljima, kasnome brončanom i starijem željeznom dobu.

Mali glineni pršljen, naoko nebitno drugačiji od ostalih, pronašli smo, nažalost, u površinskom sloju. Blijedocrvene i sivkaste je boje, oštrog srednjeg brida, s dva dosta široka cjevasta proširenja s obje strane (T. 1:1), a oba završavaju malo udubljeno. Dimenzije su slijedeće: najveća širina s cjevastim produžecima jest 20 mm, promjer oštrog koluta je 27 mm, vanjski promjer oba cjevasta produžetka 15 mm, unutarnji promjer na jednoj strani 4 x 5 mm, a na drugoj 4 mm. Sasvim neznatno je oštećen.

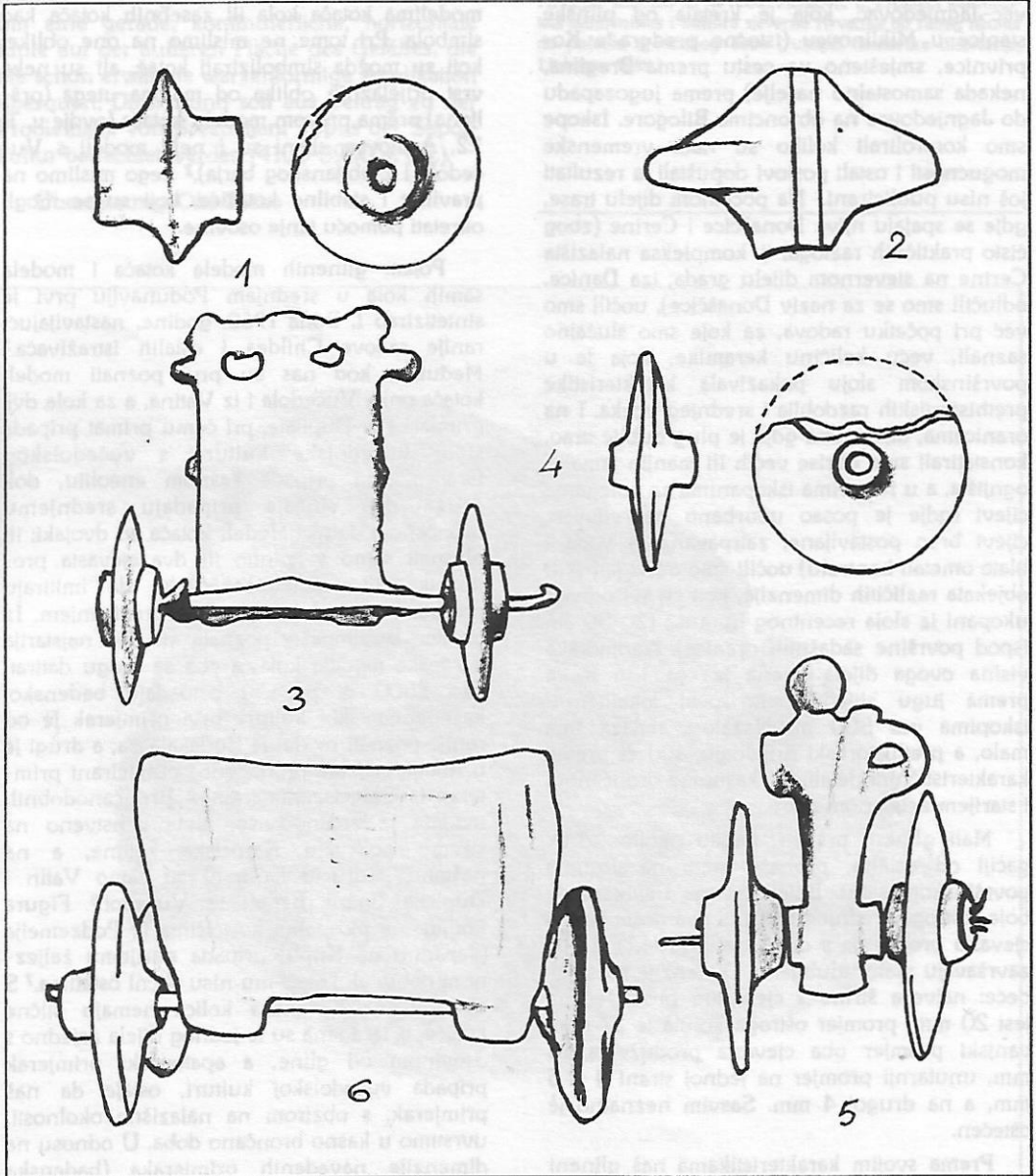
Prema svojim karakteristikama naš glineni predmet ne pripada skupini nakita (perle na ogrlicama npr.) niti skupini oruđa (tj. utezima za vretena, tkalačke stanove ili ribarske mreže),

odnosno sasvim odudara od njih. Najbliže analogije nalazimo mu u prethistorijskim modelima kotača kola ili zasebnih kotača kao simbola. Pri tome ne mislimo na one oblike, koji su možda simbolizirali kotač, ali su neka vrst prijelaznih oblika od maloga utega (pršljena) prema pravom modelu kotača (ovdje v. T. 1:2, Apatovac; slični su i neki modeli s Vučedola i Ljubljanskog barja),² nego mislimo na pravilne i stabilne kotačiće, koji su se mogli okretati pomoću tanje osovine.

Pojam glinenih modela kotača i modela samih kola u srednjem Podunavlju prvi je sintetizirao I. Bóna 1960. godine, nastavljajući ranije radove Childea i ostalih istraživača.³ Međutim, kod nas su prvi poznati modeli kotača oni s Vučedola i iz Vatina, a za kola dva primjerka iz Dupljaje, pri čemu primat pripada sloju vučedolske kulture s vučedolskog Gradca, koji pripada kasnom eneolitu, dok druga dva slučaja pripadaju srednjemu brončanom dobu.⁴ Modeli kotača su dvojaki: ili plosnati samo s jednim ili dva cjevasta produžetka, ili su izbušeni tako da imitiraju prečke. Ponekad su ukrašeni urezivanjem. Iz okolice Budimpešte poznata su dva najstarija evropska modela kola, a oba se mogu datirati oko 2500 g. p.n.e. i pripadaju badenskoj kasnoeneolitskoj kulturi: prvi primjerak je od ranije poznati model iz Budakalazsa, a drugi je u novije vrijeme pronađeni i publicirani primjerak iz Szigetszentmartona.⁵ Brončanodobnih modela je znatno više, ali prvenstveno na širem području Karpatske kotline, a na našem području kartirani su samo Vatin i Dupljaja (južni Banat) te Vučedol.⁶ Figura konjića na plosnatim kotačićima iz Podzemelja (zapadno uz Kupu) pripada starijemu željeznom dobu, ali kotači mu nisu slični ostalima.⁷ S obzirom da badenska kolica nemaju slične kotače, tj. izrađena su iz jednog dijela zajedno s osovinom od gline, a apatovački primjerak pripada vučedolskoj kulturi, ostaje da naš primjerak, s obzirom na nalazišne okolnosti, uvrstimo u kasno brončano doba. U odnosu na dimenzije navedenih primjeraka (badenska kola visoka su 7-8 cm, duplajska s figurom 14 i 12 cm), naš primjerak, naročito s obzirom na moguće dimezije kola, pripada grupi manjih

kotača. Postoji, međutim, i mogućnost da se radi o samostalno izrađenom modelu, kakav je slučaj vjerojatno i kod nekih drugih kultura u Mađarskoj (npr. Hatvan).⁸ Ovakvi primjerci u brončanom dobu manjkaju na Balkanu, ali i u srednjoj i istočnoj Evropi; brojne analogije pak postoje u Prednjoj Aziji i Egeji.⁹ Bóna

naglašava da su modeli kotača i kola, osim na Füzesabony-kulturu (T. 1:6), ograničeni još na vatinsku i mađarovsku kulturu (mi još dodajemo i dubovačko-žutobrdsku, te hatvansku).¹⁰ Možemo dodati kako naš primjerak oblikom prilično odgovara onima iz Ottományja, sjeverne Sirije i Hama (T. 1:3-5).¹¹

1. Koprivnica-Miklinovec (Donašćice); 2. Apatovac; 3. sjeverna Sirija; 4. Ottomány; 5. Hama; 6. Gyulavarsánd

Zaključno možemo realno pretpostaviti da model kotača pripada nosiocima kulture polja sa žarama kasnoga brončanog doba ili njihovim najranijim potomcima početkom starijeg željeznog doba, tj. vremenu između 13. i 8. st. p.n.e. S obzirom na nedostatak takvih predmeta kod nas, naročito u sjevernoj Hrvatskoj, valjat će u budućnosti obratiti veću pažnju povezanosti naših krajeva sa sjevernijim dijelovima Karpatske kotline.

Ein Radmodell aus Miklinovec bei Koprivnica

Bei den Ausgrabungen der Gasleitungen im östlichen Vorort von Koprivnica, namens Miklinovec (Fundort Donašćice) wurde im Jahr 1985 das kleine Radmodell aus Ton gefunden (T. 1:1), das sich von den sgn Übergangsform aus Apatovac (T. 1:2) vollkommen unterscheidet. Es wurde in der oberen Bodenschicht gefunden, zusammen mit den Keramikresten aus der Spätbronzezeit und älteren Eisenzeit. Das Modell ist nicht mit den frühesten Exemplaren zu vergleichen wie es z.B. diejenigen aus Budakalasz oder Szigetszentmarton (Baden-Kultur)⁵ sind, und kontrastiert mit allen bis heute in Jugoslawien entdeckten Modellen.

Im Bezug auf gute Analogien ausserhalb Jugoslawiens (Ottomány, Nordsyrien, Hama - T.1:3-5),¹¹ und besonders bronzzeitliche Analogien mit selbständigen Rädern oder denjenigen, die als ein Wagenteil funktioniert haben in den Kulturen der Bronzezeit in den nördlichen Teilen des Karpatenbeckens, nehmen wir an, dass unser Modell zu der

Urnenfelderkultur der späten Bronzezeit oder der frühesten Phase der älteren Eisenzeit gehört.

Übersetzen: Oka Ričko

Bilješke:

¹ Rekognosciranje zajedno obavili Z. Marković, arheolog i J. Fluksi, konzervator MGKc, dok su jedan dio rekognosciranja kasnije obavili autor i V. Kolarek, domar-preparator MGKc. Crteži uz ovaj tekst: Z. Marković. Primjerak iz Apatovca: po J. Korošecu 1962; ostali crteži po I. Bóna 1960.

² Apatovac: J. KOROŠEC, Nekaj neolitskih in eneolitskih problemov v okolici Križevcev na Hrvatskem, Zbornik Fil. fak. IV/1, Ljubljana 1962, 40, T.1:11; Vučedol: R. R. SCHMIDT, Die Burg Vučedol, Zagreb 1945, T.48:8; Ljubljansko barje: P. i J. KOROŠEC, Najdbe s količarskih naselbin pri Igu na Ljubljanskem barju, Arh. kat. Slov. 3, Ljubljana 1969, T.71:19,30, T.72:14,22.

³ I. BÓNA, Acta Arch. Acad. Sc. Hung. 12, Budapest 1960 (dalje: I. BÓNA 1960), 83 i d.

⁴ Vučedol: R. R. SCHMIDT, o.c. 102-103, T.48:9,10; Vatin: I. BÓNA 1960, Fig. 5:1-3; Dupljaja: Z. LETICA, Antropomorfnе figurine bronzanog doba u Jugoslaviji, Diss. et Mon. 16, Beograd 1973, 74, T. 10, T. 11.

⁵ N. KALICZ, Sovjetskaja arheologija 2, Moskva 1976, 106 i d. također Ris. 1

⁶ I. BÓNA 1960, Fig. 7; I. BÓNA, Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen, Arch. Hung. s.n. 49, Budapest 1975. (dalje: I. BÓNA 1975), Verbreitungskarte 10

⁷ J. DULAR, Podzemelj, Kat. in mon. 16, Ljubljana 1978, T. 29:1

⁸ N. KALICZ, Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn, Arch. Hung. s.n. 45, Budapest 1968, 158

⁹ M. NOVOTNÁ - B. NOVOTNÝ, Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans, Balk. inst. SANU ser. Bacano-Pannonica, Beograd 1974, 230; I. BÓNA 1975, 254-255

¹⁰ I. BÓNA 1975, 255

¹¹ I. BÓNA 1960, Fig. 5:6, T. 67:3a-3b

Marina ŠIMEK, Gradski muzej Varaždin

Novi podaci o lokalitetu Šarnjak kod Šemovca

Lokalitet Šarnjak nalazi se cca 1 km južno od sela Šemovec, Stefanec i Stefanec-Marof u plodnom nizinskom području n.v. oko 162 m, u kojem se na nekoliko mjesta uočavaju blaga uzvišenja relativne visine cca 0,50 m. Područje na kojem je konstatirano arheološko nalazište veličine je cca 2 x 3 km, s juga ga zatvara

regulirani tok Plitvice, a prema sjeveru proteže se do rubnih dijelova ovih triju sela. Rekognosciranjima provedenim tokom 1986. g. na ovom području, koje je tada bilo pod pašnjacima i šumarcima, nisu sakupljeni nikakvi površinski nalazi. Tek nakon provedenih komasacionih radova moglo se sa sigurnošću

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor i Virje)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Gradskog muzeja Bjelovar

Glavni i odgovorni urednik: Goran Jakovljević

Tehnički urednik: Željko Vukčević

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar), Miroslav Klemm (Varaždin), Smiljka Marčec (Čakovec), Rastko Pražić (Kutina) i Oka Ričko (Koprivnica)

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasilo solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Gradski muzej Bjelovar

Za nakladnika: Božidar Gerić

Tisak. COLORPRINT Bjelovar

Broj 12 - Ožujak 1989.

God. XII.

Naklada: 800 komada

Naslovna stranica: Detalj metalne ograde ispred spomen-muzeja "Josip Broz Tito" u Velikom Trojstvu, rad Josipa Broza

Prijevod: Oka Ričko (Koprivnica), Marina Šimek (Varaždin), Miroslav Klemm (Varaždin) i Antun Šimunić (Osijek)